

rileri'ni itaat altına almak için Gırnata üzerine yürüyen IV. Abdurrahman yenilgiye uğradı ve kısa bir müddet sonra da öldürüldü. Böylece Kâsım rahata kavuştu. Onun takip ettiği yumuşak ve taraf-sız siyaset sebebiyle Kurtuba bundan sonraki üç yılı huzur içinde geçirdi. Bununla beraber Kâsım'ın saray muhafızlarını çoğunlukla Sudanlı zencilerden seçmesi, kendilerinin saf dışı bırakılmak istendiği hissine kapılan Berberîler'i kızdırdı. Öte yandan Ali b. Hammûd'un oğulları Yahyâ ve İdrîs amcalarını tahttan uzaklaştırmak için fırsat kolluyorlardı. Berberîler, Fas'ta bulunan büyük oğul Yahyâ ile temas kurarak onun Mâleka (Malaga) üzerinden Kurtuba'ya girmesini sağladılar. Kâsım karşı koymayıp İşbiliye'ye sığındı. Kurtuba'da halife ilân edilen Yahyâ (22 Rebûlâhir 412/5 Ağustos 1021) bu görevi ancak bir buçuk yıl yürütebildi; Berberîler'le arasının açılması ve sonunda destek-siz kalması yüzünden Mâleka'ya kaçmak zorunda kaldı. Bunun üzerine Kâsım tekrar Kurtuba'ya gelerek tahta oturdu. Fakat daha önce Emevî hânedanı mensupları arasındaki taht kavgalarından bıkan halk, bu defa da Hammûdîler'in birbiriyle mücadeleye girmesinden rahatsız oldu; ayrıca Berberîler de gittikçe daha çekilmez hale geliyorlardı. Kâsım durumu düzeltmek için bazı tedbirler aldıysa da fayda vermedi ve Kurtuba halkı ayaklanarak Kâsım'ı, Berberîler'i ve Sudanlı muhafızları şehirden attı (413/1022). İşbiliye'ye sığınmak isteyen Kâsım şehir halkının karşı çıkması üzerine Jerez'e gitti. Fakat kısa bir süre sonra Mâleka'dan gelen yeğeni Yahyâ tarafından ele geçirilerek iki oğluyla birlikte hapsedildi (414/1023); birkaç yıl sonra da öldürüldü.

Kâsım'ın sürülmesiyle Hammûdîler Kurtuba'daki hâkimiyetlerini kaybettiler; Mâleka'da ise 427'ye (1035) kadar Yahyâ, 449'a (1057) kadar da halefleri hüküm sürmeye devam ettiler. Aynı yıl Gırnata hâkimi Bâdis Mâleka'ya girdi ve Müsta'fî-Billâh el-Hammûdî'yi tahttan uzaklaştırdı; arkasından da şehri Abbâdîler zaptettiler. Kâsım'ın oğlu Muhammed el-Mehdî ile torunu Kâsım el-Vâsiğ da Abbâdîler tarafından ele geçirilinceye kadar (450/1058) Cezirretülhadrâ'yı yönettiler.

Hammûdîler, Endülüs'te Kuzey Afrika-lı Berberîler'in hâkimiyetini kurmak isteyen ilk hânedandı. Her ne kadar bunlar Hz. Ali'nin Berberleşmiş Arap torunları iseler de Endülüs'e Ali evlâdının liderleri

olarak değil Kuzey Afrika Berberîleri'nin temsilcileri olarak gelmişler ve kendilerini Kuzey Afrika ve Güney Endülüs'ün hükümdarı, müslümanların halifesi olarak görmüşlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Dabbî, *Buğyetü'l-mütemis*, Kahire 1967, s. 27-30; Abdülvâhid el-Merrâkûşî, *el-Mu'cib fi telhîşî aḥbârî'l-Mağrib* (nşr. M. Saîd el-Uryân – Muhammed el-Arabî), Dârülbeyzâ 1978, s. 67-83, 93 vd.; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, III, 119 vd.; İbn Saîd el-Mağribî, *el-Muğrib*, I, 122-124, 157-158, 166, 216-299; II, 194; İbnü'l-Hatîb, *A'mâlü'l-a'lâm* (nşr. E. Lévi-Provençal), Beyrut 1956, s. 128 vd.; a.m.f., *el-İḥâta*, I, 233; IV, 57-58; İbn Haldûn, *el-İber*, IV, 152 vd.; *Zikru bilâdi'l-Endelüs* (nşr. L. Molina), Madrid 1983, s. 205-208; F. Codera, *Estudios Criticos*, Madrid 1903-17, VII, 301 vd.; L. S. de Lucena, *Los Hammudies señores de Malaga y Algeciras*, Malaga 1955; Abdülazîz Sâlim, *Târîḥu'l-müslimîn ve âşâruhûm fi'l-Endelüs*, İskenderiye 1961, s. 358 vd.; M. Abdullah İnân, *Devletü'l-İslâm fi'l-Endelüs*, Kahire 1969, I/2, s. 656-677; Chejne, *Muslim Spain*, s. 46-48; a.m.f., *Historia de Espana Musulmana*, Madrid 1980, s. 50-51; Bosworth, *İslâm Devletleri Tarihi*, s. 18-19; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 283; D. Wasserstein, *The Rise and Fall of the Party-Kings*, Princeton 1985; a.m.f., *The Caliphate in the West*, Oxford 1993, s. 50-97; E. Lévi-Provençal, *Espana Musulmana*, Madrid 1987, IV, 477 vd.; C. F. Seybold, "Hammûdîler", *İA*, V/1, s. 195; A. Huici Miranda, "Hammûdids", *EP* (İng.), III, 147; Abdülkerim Özyayın, "Abdurrahman IV", *DA*, I, 155; a.m.f., "Abdurrahman V", a.e., I, 155-156.

MEHMET ÖZDEMİR

HAMNE bint CAHŞ

(حمنة بنت جحش)

Hamne bint Cahş
b. Riâb el-Esediyye

Hız. Peygamber'in baldızı.

Annesi, Abdülmuttalib'in kızı ve Resûl-i Ekrem'in halası Ümeyme'dir. Babası Cahş, Harb b. Ümeyye ile dostluk antlaşması yapmıştı. Hamne Cahş'ın üç kızından biri olup diğer ikisi ümmü'l-mü'minin Zeyneb ile Ümmü Habîbe'dir. Bazı kaynaklarda Hamne ile Ümmü Habîbe aynı hanım zannedilip Hamne'nin künyesinin Ümmü Habîbe olduğu söylenmiş, buna bağlı olarak da Ümmü Habîbe ile evlenmiş olan Abdurrahman b. Avf'tan "Hamne'nin kocası" diye söz edilmiştir (Zehebî, II, 215). Mekke'den Medine'ye ilk hicret eden ve Hz. Peygamber'e biat eden kadınlardan olan Hamne Mus'ab b. Umeyr ile evlendi ve ondan bir kızı oldu. Mus'ab Uhud Gazvesi'nde şehid düştü. Muhammed b. Abdullah b. Cahş'tan riva-

yet edildiğine göre, İslâm ordusu Uhud Gazvesi'nden Medine'ye döndüğünde merak içinde bekleyen kadınlar savaşa katılan yakınlarından haber sormuşlarsa da hiç kimse bu konuda onlara cevap vermedi. Bunun üzerine kadınlar Hz. Peygamber'e başvurular. Resûl-i Ekrem hepsine cevap verdikten sonra sıra Hamne'ye gelince ona kardeşi Abdullah'ın ve dayısı Hamza'nın şehid olduğunu söyledi. Hamne derin bir tevekkülle, "Allah onlara rahmet etsin ve onları bağışlasın" dedi. Ardından Hz. Peygamber kocasının da şehid olduğunu söyleyince Hamne, "Âh savaş âhi!" diye feryat etti. Bunun üzerine Resûl-i Ekrem, "Kadınlarda kocalarına karşı ayrı bir bağlılık vardır" dedi. Uhud Gazvesi'nde savaşanlara su dağıtan ve yaralıları tedavi eden Hamne'ye Hz. Peygamber Hayber'de 30 vesk yiyecek vermiştir (İbn Sa'd, VIII, 241).

Hamne bint Cahş daha sonra Talha b. Ubeydullah ile evlendi ve ondan iki oğlu oldu. Âbid ve zâhid bir kimse olduğu için "Seccâd" lakabıyla anılan oğlu Muhammed Cemel Vak'ası'nda öldürülmüştür. Diğer oğlu İmrân, Fazl b. Abbas'ın kızı Ümmü Külsüm ile evlenmiş, her ikisinin de nesli devam etmemiştir (İbn Kuteybe, s. 231-232).

Hamne'nin hayız dönemi bittikten sonra da kan kaybettiği ve bu durumunu kız kardeşi Zeyneb'in evine giderek Hz. Peygamber'e anlatıp hükmünü sorduğu rivayet edilmiştir (Ebû Dâvûd, "Tahâret", 95).

İfk hadisesinde Hz. Âişe aleyhinde konuşanlardan biri olan Hamne'ye hadd-i kazf uygulanmıştır. Hamne, bu olaya kız kardeşi Zeyneb'e olan sevgisinden dolayı karışmışsa da Zeyneb Hz. Âişe hakkında onun gibi düşünmemiştir.

Vefat tarihi bilinmeyen Hamne Resûl-i Ekrem'den hadis rivayet etmiş, kendisinden de oğlu İmrân rivayette bulunmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Dâvûd, "Tahâret", 95; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 249-250, 291, 292; İbn Hişâm, *es-Sire*, III, 104, 312-313, 315; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VIII, 241; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâse), s. 231-232; İbn Hazm, *el-Faḥr* (Umeyre), III, 300; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, IV, 270-271, 442; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, VII, 69-71, 314-315; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 211, 215-216; İbn Hacer, *el-İşâbe*, IV, 275, 440-441; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, XII, 411-412; Hazrecî, *Hulâsâtü Tezhib*, s. 490; Mübârekfûrî, *Tuhfetü'l-ahvezi* (nşr. Abdülvehhâb Abdülatîf), Kahire 1383/1963, I, 395-399; Kehhâle, *A'lâmü'n-nisâ*, I, 296; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 66.

MEHMET AYKAÇ